

Biblioteksplan

Norrköpings kommun

2024-2027

NORRKÖPINGS STADSBIBLIOTEK

→ norrkoping.se

STADSBIBLIOTEK

Innehållsförteckning

Politiska prioriteringar	sidan 3
Sammanfattning	sidan 4
Förord	sidan 6
Bibliotekets uppdrag	sidan 8
Nästa steg i biblioteksutvecklingen	sidan 14

Politiska prioriteringar

Underliggande biblioteksplan för Norrköpings kommun pekar ut de breda inriktningarna för utveckling av biblioteksverksamheten de kommande fyra åren.

Tre områden ska särskilt beaktas och prioriteras i styrdokument, till exempel uppdragsplaner, och omsätts i verksamhet.

Läsfrämjande verksamhet

Biblioteken ska fokusera på läsfrämjande åtgärder för norrköpingsborna i allmänhet och de i bibliotekslogen utpekade prioriterade målgrupperna i synnerhet. Läskunnighet och vanan att kunna tillägna sig texter är en förutsättning för att fullvärdigt kunna delta i samhället, att kunna agera som självständigt kritiskt tänkande medborgare. Detta grundläggs redan i de yngsta åren genom särskilda satsningar som till exempel projektet Bokstart.

Svenska språket

Att behärska det svenska språket är en nyckelfaktor för deltagande i samhällslivet. Det framgångsrika läsfrämjande arbetet har som mål att det svenska språket behärskas i såväl tal som skrift. En förutsättning för detta är tillgång till litteratur på svenska. Biblioteken ska gratis tillhandahålla en mångfald litterära yttningar, såväl barn- som vuxenlitteratur präglad av god kvalitet, allsidighet och efterfrågan.

Samverkan mellan biblioteksformer

Folk- och skolbiblioteksverksamheten ska sträva efter att finna samverkansformer som skänker synergier till de gemensamma användarna, det vill säga barnen i Norrköpings kommun. Skolbiblioteksverksamheten har ett pedagogiskt uppdrag som är integrerat i skolans verksamhet. Folkbiblioteken har det bredare allmänbildande uppdraget för hela samhället. De delar uppdraget med läsfrämjande arbete. En väg till samverkan är att upprätta en taxonomi, det vill säga stegvis utökade tjänster för läsutveckling, baserat på en ersättningsmodell och hitta metoder för läs- och skrivfrämjande verksamheter.

Päivi Johansson (M)

Ordf. Kultur- och fritidsnämnden

Ingrid Cassel (M)

Ordf. Utbildningsnämnden

Biblioteksplan, Norrköpings kommun. 2024-2027

Sammanfattning

Biblioteksplan 2024–2027 pekar ut riktningen för bibliotekets roll i arbetet att forma en stad och en kommun som är i framkant när det gäller att leva upp till barnkonventionen och mänskliga rättigheter, där mångfald, innovationer, nytänkande och tillgänglighet är ledord. Uppdraget formuleras i bibliotekslagen, som också pekar ut prioriterade målgrupper: personer med funktionsvariationer, nationella minoriteter, personer med annat modersmål än svenska samt barn och ungdomar.

Biblioteket ska vara för alla. En förutsättning är den grundläggande tillgängligheten. Verksamheten präglas av strukturer och lösningar som syftar till inkludera medborgarna i det offentliga rummet men också ge underlag till aktivt deltagande för envar att vara medskapande i och av samhällsgemenskapen.

Bibliotekets roll som samhällsviktig aktör har under flera år framträtt allt mer tydligt. Under covid-19-pandemin ställdes den på sin spets. Biblioteken höll öppet för att erbjuda grundläggande medborgarservice såsom datorer, skrivare, kopiator och scanner. Samtidigt innebar det begränsade utbudet betydande svårigheter för många Norrköpingsbor. Biblioteket ska vara öppet och tillgängligt.

Biblioteket är mer relevant än någonsin. Vid sidan om samhällsuppdraget är biblioteket idag en aktör i ett litterärt ekosystem, där författare, förlag, distributörer, bokhandlare, översättare, kritiker, biblioteksmedarbetare och läsare samspelar. Detta ekosystem bidrar till det svenska berättarundret, som visar att svensk litteratur, musik och spelutveckling är stark. Här ska biblioteket som en del i en nationell infrastruktur fortsätta spela en avgörande roll.

En förutsättning för bibliotekets demokratiska, samhällsviktiga och läsfrämjande uppdrag är att biblioteket står för åsikts- och yttrandefrihet och är neutralt i politiska, ideologiska och religiösa frågor. Det uppdraget ska förvaltas ödmjukt och kunskapsunderbyggt. Bibliotekens roll är att ge verktyg för att navigera i en komplex omvärld.

Det breda uppdraget kan genomföras genom samverkan med en rad av samhällets aktörer. Det är i samverkan främst mellan biblioteken i Norrköping och regionen men också nationellt, liksom med skolor, förskolor, näringsliv, civilsamhälle, andra förvaltningar, högskolor och universitet som ett starkt, relevant och kunskapsunderbyggt innehåll kan skapas.

I centrum av bibliotekets samarbetspartners står användaren. Riktningen för att skapa den magi som användarna vittnar om, stakas ut genom strategiska förflyttningar:

Från bokryggar till levande litteratur.

Biblioteket ska lyfta samlingen och synliggöra den. För att göra det behövs såväl ökat utrymme som helt nya arbetssätt. Det behövs mer plats bland hyllorna och fokus på att visa upp litteraturen, knyta an till händelser i omvärlden, koppla ihop nya böcker med gamla och knyta band mellan böcker och användare. Det är mötet mellan bok och människa som är målet. Nyttjandet av beståndet och den totala utlåningen och därmed läsningen ska öka utifrån mätbara mål formulerade i verksamhetsplaner.

Från enskilda bestånd till gemensam samling.

Biblioteket ska gå från flera isolerade lokala bibliotek och biblioteksbestånd till en gemensam boksamling och verksamhet. Detta görs genom en modernare logistikkedja likt e-handeln och en utvecklad infrastruktur för transporter och reservationer där en grund redan är lagd i Göta-samarbetet. Det görs också genom en översyn av lånevillkor och övertidsavgifter, liksom digitala system för att underlätta för Norrköpingsborna att låna och för bibliotekets medarbetare att arbeta med litteraturen. En biblioteksverksamhet som utgår från ett Norrköpingsgemensamt bestånd ger Norrköpingsborna en bättre och mer jämlik tillgång till samlingarna och resurserna inom biblioteksverksamheten nyttjas bättre. Det görs genom större samverkan mellan biblioteken där man samnyttjar resurser och kompetens. Vi rör oss bort från isolerade lokala bibliotek till en sammanhållen organisation med ett Stadsbibliotek som motor i innovationen och de lokala biblioteken som närområdenas hjärtan!

Från kopieringsrum till samhällsuppdrag.

Biblioteket ska säkerställa medborgarservice och demokratisk samhällsvägledning inom biblioteket, samt utveckla innehållet i takt med förändringar i samhället som har bäring på bibliotekets lagstadgade uppdrag.

Detta görs genom att bättre använda biblioteksrummet och digitala kanaler för infrastruktur och vägledning, genom rekrytering av nödvändig kompetens samt genom samarbete med lokala aktörer, näringsliv och civilsamhälle. Det görs också genom utveckling av arbetet med digital delaktighet.

Från likadana bibliotek till bibliotek med olika roller.

Biblioteket ska, som ett komplement till de lokala biblioteken med deras närhet, tydliggöra en ambition att etablera ett Stadsbibliotek som motor för samverkan och utveckling. Detta görs genom att rusta och utveckla ett större bibliotek som innovationshub och genom att skapa tydligare samverkan med de lokala, invånarnära, biblioteken. Det görs genom att öka tillgänglighet och öppettider på de lokala biblioteken, genom meröppet och förtroendeöppet.

Det görs genom att rusta och utveckla de lokala biblioteken.

Det görs också genom att stärka och utveckla det uppsökande och rörliga biblioteksarbetet. Bibliotekets digitala verksamheter, tjänster och utbud binder samman de fysiska platserna och kompletterar varandra.

Från erbjudande till inbjudande.

Biblioteket ska gå från erbjudandet i fokus till upplevelsen i fokus. Detta görs genom förbättrade möjligheter till medskapande för bibliotekets användare. Det görs genom ett tydligt värdskap och ett välkomnande bemötande. Det görs genom attraktiva och moderna digitala tjänster. Det görs genom att bredda kompetensen. Det görs genom metodiskt trygghetskapande arbete. Det görs också genom nödvändiga rumsliga förbättringar och välkomnande entréer.

Illustration: Adobe Firefly AI

Förord

Enligt bibliotekslagen är det ett lagstadgat krav att alla kommuner skall ha en beslutad biblioteksplan. Biblioteksplanen 2024-2027 är framtagen av en grupp bestående av Per Ahlin, enhetschef och Ola Gustavsson, enhetschef, bägge från Stadsbiblioteket, Mats Svensson, skolbiblioteksansvarig (Utbildningskontoret) samt en referensgrupp bestående av representanter från både styrande partier likväl som oppositionen.

Norrköping växer. Det gör också vikten av bibliotek. Vittnesmålen är många om hur biblioteket har förändrat liv. Och hur biblioteken förändrar liv för dagens barn och vuxna.

Vi är trygga i vår roll. Genom storlek, bredd och kvalitet når vi fram och ut. Norrköpings stadsbibliotek och dess filialer består idag av åtta bibliotek, bokbuss, boken kommer och biblioteksverksamhet på uppdrag och samverkan inom till exempel kriminalvård, äldreomsorg och integration. Uppdraget bärs av närmare 60 medarbetare med en stark gemensam kompetens inom biblioteksuppdragets olika delar. Därtill kommer skolbiblioteksverksamheten vid de grundskolorna, gymnasiebiblioteken och vuxenutbildningen. Kommunens folkbibliotek hade 2022 drygt 800 000 fysiska besök och ytterligare 400 000 digitala. I vårt bestånd finns över 300 000 böcker med ett totalt utlån på 450 000 under 2022, utförda av drygt 25 000 aktiva låntagare (dvs som genomfört transaktioner det senaste året). I våra bibliotek genomförs runt 1 500 publika aktiviteter årligen.

Norrköpings stadsbibliotek ingår i Götabibliotekens bibliotekssamarbete. Götabiblioteken består av folkbiblioteken i Östergötland och Tranås kommun som omfattar 47 bibliotek och tre bok- och biblioteksbusar. Götabiblioteken har gemensamt biblioteksdatasystem, webbsida, e-tjänster, medieförsörjning och transporter.

Götabiblioteken har etablerade samarbeten kring demokratifrågor, digital delaktighet och tillgänglighet. Biblioteken samverkar kring läsfrämjande, litteratur, folkbildning, programverksamhet och bibliotekens prioriterade målgrupper. Götabibliotekens utgångspunkt är jämlik biblioteksservice för invånare i hela Östergötland och Tranås kommun. Visionen är ett hållbart och demokratiskt samhälle där alla når sina drömmar.

Detta når biblioteken genom att

- guida, främja utbyte av tankar, kreativitet, idéer, dialog och skapa möjligheter för människor

- förverkliga demokratin i vardagen genom förståelse för invånarnas och samhällets behov, förväntningar och förutsättningar
- möjliggöra samverkan mellan samhällets olika aktörer i syfte att skapa förutsättningar för utveckling
- tillgängliggöra och möjliggöra digital användning för alla

För Götabiblioteken är Biblioteksutveckling Östergötland en resurs som initierar samverkan, förändringsprocesser, främjar erfarenhetsutbyte och genomför kompetenshöjande insatser. Biblioteksutveckling Östergötland samordnar drift och utveckling av gemensamma bibliotekstjänster samt leder ett antal nätverk inom Götabiblioteken.

Vi vill bygga vidare på den känsla, det mervärde och den nytta som Norrköpingsborna ser i biblioteken. När världen förändras behöver också biblioteken göra det. Rörelsen framåt de kommande fyra åren utgår från den magiska upplevelsen av mötet med biblioteket och gör förflyttningar för att fortsätta förmedla den upplevelsen.

Det är en rörelse där Norrköpingsbarns behov och beteendemönster är utgångspunkten. Där böcker och andra medier lånas ut och levereras på det sätt användarna förväntar sig, där samhällsuppdraget går hand i hand med det läsfrämjande, där användaren är medskapare i biblioteksverksamheten och där det mindre lokala biblioteket samspelar med en större biblioteksnod.

Den här biblioteksplanen är en riktning, ett svar på frågan vad. Svaret på frågan hur kommer i nästa steg. Med utgångspunkt i en beslutad biblioteksplan fattar kommunfullmäktige beslut om investeringar i bibliotekslokaler samt eventuell nyetableringar av bibliotek. Med utgångspunkt i en beslutad biblioteksplan tas också verksamhetsplanerna fram, där inriktningen konkretiseras i praktisk verksamhet.

Biblioteket är mer relevant än någonsin. Norrköpings stadsbibliotek är lika gammalt som den svenska demokratin. Sedan 1913 har stadsbiblioteket i Norrköping verkat som informations- och kulturbärare, samlingspunkt, folkbildare. Som redskap för bildning, klassresor, livsförändringar och för att erövra det svenska språket. Som redskap för människor att ta sig framåt genom samhällets omvälvningar. Omvälvningar har aldrig saknats. Industrialisering, demokratisering, världskrig, välfärdsbyggande, globalisering, digitalisering har avlöst varandra.

Dagens viktiga frågor är hållbarheten, demokratin, barnens rättigheter, tillgång till det svenska språket och därmed läsandet och allas rätt till deltagande. Samhällsomvälvningarna har aldrig varit så komplexa men ändå så tydligt formulerade som i Agenda 2030:s 17 hållbarhetsmål. Aldrig har heller så många kunnat delta i det offentliga samtalet som nu.

Norrköpings kommuns inriktning i omvärlden är att röra sig från de stora skillnader i hälsa, trygghet, inkomst, skolresultat och arbete, med utgångspunkt i Visionen; en kommun där alla har likvärdiga förutsättningar och möjligheter att forma sina egna liv, där invånarna känner sig delaktiga och har inflytande. En kommun som är i framkant i arbetet med att leva upp till de mänskliga rättigheterna och i att tillgodose barnens rättigheter. Där mångfald, innovationer, nytänkande och tillgänglighet är ledord.

I den kommunen är biblioteken givna byggstenar. Ett mångsidigt kulturliv, med samverkan mellan aktörer och spridning över kommunen, bidrar till att bära rörelsen mot ett innovativt, jämlikt och hållbart Norrköping. Bibliotek ska finnas

brett i kommunen, med gott utbud och generösa öppettider, som Norrköpingsbornas förlängda rum. I en växande stad och kommun förändras den demografiska bilden och nya behov uppstår. Dagens biblioteksplanering härstammar från 70-talet och vi ser ett behov av anpassning till nutidens Norrköping. En förutsättning för god och långsiktig planering av framtidens samhälle är att biblioteket tidigt blir inbjudet i samhällsplanering för att med demografiska och socioekonomiska underlag föreslå var biblioteksbehoven är störst imorgon. På biblioteket finns medarbetare med en stor bredd av kompetenser, som inspirerar och vägleder Norrköpingsborna till läsande och faktainhämtning. Biblioteken ska vara mötesplatser för kultur- och samhällsfrågor och främja lust att läsa, lära och skapa. I Norrköping ska det vara naturligt att röra sig i det offentliga rummet och att människor med olika bakgrund möts i vardagen.

Biblioteket finns för alla. Biblioteket har ett starkt och viktigt uppdrag för läsfrämjande, samhälleligt deltagande och kultur. Bibliotekets relevans är större än någonsin.

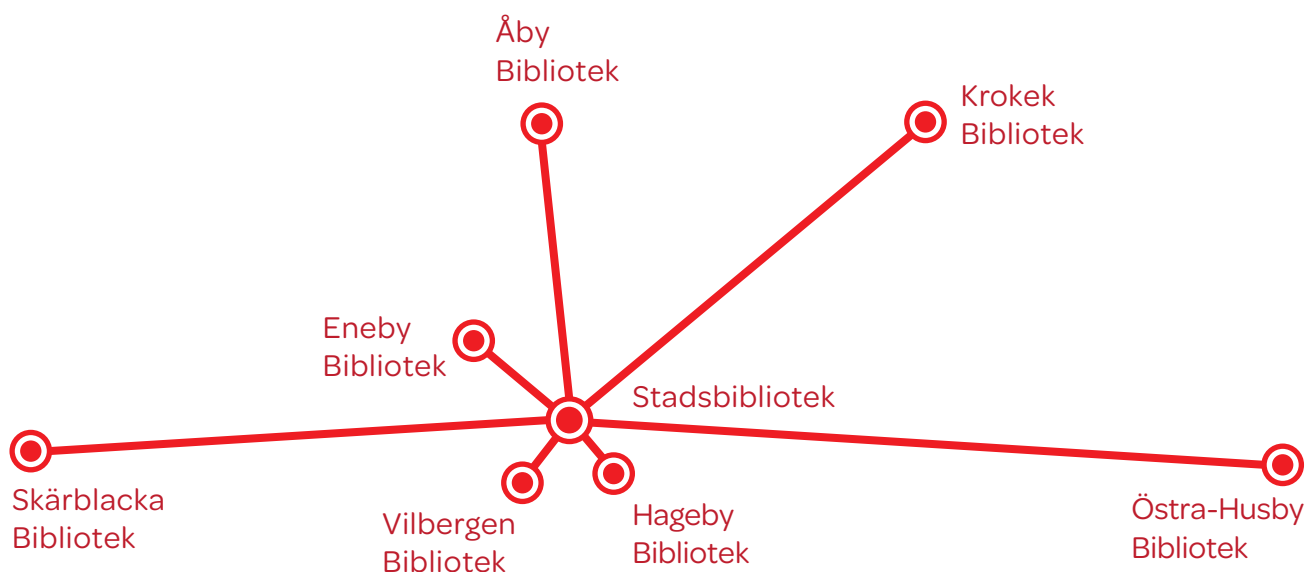

Illustration: Adobe Firefly AI

1.1 Bibliotekets uppdrag

Grunden för bibliotekets arbete att svara upp mot samhällets utmaningar och omvälvningar är Bibliotekslagen (2013:81), som uppdrar biblioteket att:

- verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning,
- främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt,
- vara tillgängligt för alla och anpassade till användarnas behov,
- utbudet av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet,
- särskilt främja läsning och tillgång till litteratur,
- verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet,
- ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

Bibliotekslagen fastställer även att folkbiblioteken är till för alla. Men särskild uppmärksamhet ska ägnas åt fyra prioriterade målgrupper:

- Personer med funktionsvariationer
- Nationella minoriteter
- Personer med annat modersmål än svenska
- Barn och ungdomar

Alla människor har samma rättigheter men olika stort behov av samhällets insatser. Därför ska prioriteringar göras med detta som grund. Att prioritera målgrupper och uppfylla bibliotekslagens skrivning att "Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov" förpliktigar.

Detta visar exempelvis skärpningen av Diskrimineringslagen (2008:567) till att omfatta bristande tillgänglighet som diskrimineringsform, Europaparlamentets och Europarådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster, FN:s konvention om barns rättigheter som resulterat i Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter i svensk lagstiftning, samt Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Här spelar biblioteken en viktig roll för att säkerställa en tillgänglig och inkluderande miljö som främjar ett aktivt och självständigt liv och tillgängliggöra kultur och möjliggöra samhällsdeltagande för äldre.

Bibliotekens verksamhetsutveckling bör alltid utgå ifrån dessa prioriterade målgrupper. Norrköpings stadsbibliotek ska utgå ifrån principen om universell utformning, vilket innebär att utforma verksamheten inkluderande för så många som möjligt redan från början.

Genom detta ska all verksamhet analyseras och formas, såväl biblioteksrummet, programverksamheten och litteraturförmedlingen som det digitala utvecklingsarbetet. Det ger bättre bibliotek för alla, där allas rätt att forma sina egna identiteter är grunden.

1.2 En samhällsviktig verksamhet

Biblioteket är öppet för alla som behöver det för att ta del av information, sköta grundläggande medborgarärenden och studera, utan krav på motprestation. Alla har inte dator hemma, alla har inte böcker hemma, alla har inte grundläggande digitala kunskaper, alla har inte plats och ro att göra läxor. Många kommer till biblioteken för hjälp med grundläggande behov som informationssökning, utskrifter, att förstå blanketter och att sköta bankärenden. Ett stängt bibliotek innebär en kraftig begränsning av många människors möjlighet att kunna ta del av samhället, studera och klara sin vardag. Enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, definieras samhällsviktig verksamhet enligt följande: "Med samhällsviktig verksamhet avses verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet." (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, "Uppdaterad definition samhällsviktig verksamhet", MSB 2020-11275, 2020-10-27). Bedömning av samhällsviktig verksamhet görs enligt MSB:s vägledning för samhällsviktig verksamhet, där bland annat internet, dagstidningar och sociala medier nämns.

Att biblioteket är öppet för alla ställer krav på hur verksamhetens formeras. En grundfunktion är tillgänglighet. Till lokaler som är enkla att besöka, har generösa öppettider och med rum gestaltade för den bredd som ska besöka dem med det innehåll av medier, program och digitala tjänster som är relevanta. Biblioteket är inkluderande genom att aktivt verka för att alla ska hitta till och nyttja de tillgängliga rummen och strukturerna. Att inkludera handlar om att identifiera och vända sig till de som är exkluderade och att skapa en dragningskraft som leder dem till samhällets allmänna ytor, rum och strukturer. Med en väl fungerande tillgänglighet och ett inkluderande arbetssätt ges förutsättning för medborgarens delaktighet, det vill säga möjligheten och potentialen i att aktivt ta del i och vara medskapande av det offentliga rummet och dess yttringar - biblioteket som vital demokratisk arena.

Biblioteken är de främsta platserna för förtidsröstning i allmänna val och har ett beredskapsuppdrag att snabbt kunna ställa utrymmet till förfogande vid eventuella extraval. Vid samhällsutmaningar har biblioteken snabbt ställt om och ställt upp. Vid det stora flyktingmottagandet 2015 mötte biblioteken upp med introduktion och språkverksamhet. Vid kris hålls bibliotekslokaler öppna som samlingsplats för oroade människor. Under covid-19-pandemin klev biblioteket fram och axlade uppdraget att förmedla litteratur och information samt tillhandahålla teknisk infrastruktur. När verksamheter runt om i kommunen stängde, ökade trycket på biblioteken att erbjuda samhällsservice som datorer, scanners, skrivare och IT-handledning. Studieplatser fanns för ungdomar som varken har plats eller lugn att studera hemma när skolorna stängde. För personer i riskgrupper som isolerades hemma, levererade biblioteken böcker. För många Norrköpingsbor gjorde biblioteket en konkret skillnad i livet. Begränsat utbud under lång tid har också fått stora konsekvenser, inte minst för barn och unga som inte haft tillgång till bibliotekets utbud och därmed inte sällan en fristad. Begränsning av en samhällsviktig verksamhet får konsekvenser, tiden kommer att utvisa hur de ser ut.

1.3 Ett nytt litterärt ekosystem

Biblioteket är en del i ett litterärt ekosystem, där författare, förlag, distributörer, bokhandlare, översättare, kritiker, biblioteksmedarbetare och läsare samspekar. Det är en infrastruktur för läsande och skapande, där aktörerna bär upp, stödjer och påverkar varandra. Här ryms bästsäljare och nischlitteratur, översättningar och originalspråk, marknadslösningar, stipendier och litteraturstöd. Bibliotekets roll i detta ekosystem är att väcka och underhålla ett läsintresse, vilket för många leder till ett läsande liv och för en och annan till ett eget författarskap. Biblioteket bidrar också till litteraturens ekonomiska förutsättningar genom litteraturinköp, ersättning till författare vid programverksamhet och framförallt genom att litteraturen möter en publik. Biblioteket spelar också en viktig roll för att tillhandahålla äldre eller mindre efterfrågad litteratur, vilket ger det litterära ekosystemet historia och förankring.

Förändringar i ekosystemet påverkar alla aktörer och samverkan är därför att eftersträva. Sedan 2001, när utlåning av e-böcker startade, har bokmarknad och läsmönster kraftigt förändrats. Internetbokhandeln står idag för mer än hälften av bokbranschens omsättning medan digitala

abonnemangstjänster, en typ av tjänst som inte existerade för tjugo år sedan, utgör merparten av volymen i läsandet (Wikman, Erik, Bokförsäljningsstatistiken helåret 2020, Svenska Bokhandlareföreningen och Svenska Förläggareföreningen, 2019). Teknikutveckling, nya marknadsaktörer och förändringar i förväntningar och läsmönster innebär förändringar i ekosystemet som behöver hanteras ansvarsfullt.

Biblioteket ska utvecklas i takt med tiden, se över och förändra de egna tjänsterna på ett sätt som motsvarar det lagstadgade uppdraget och användarnas förväntningar. Här behövs konstruktiv dialog med ekosystemets andra aktörer, med respekt för aktörernas olika roller. Biblioteket har här en sammanlänkande roll att spela i rörelsen mot att finna nya, fungerande lösningar.

1.4 Det moderna biblioteket och det svenska berättarundret

Vittnesmålen om hur barndomens bibliotek har skapat läslust, öppnat världar och förändrat liv är många. Den tysta läsesalen, hyllmetrar av fakta och äventyrsromaner, den vänliga bibliotekarien som såg och bekräftade. Frizonen från det bullriga samhället runtomkring. En större värld. Det är där bibliotekens uppdrag börjar. Kanske är det också det vi ser effekterna av i det svenska litteraturundret, det stora intresset för svensk litteratur i världen, som under en tioårsperiod visat sig genom en tredubbling av svensk litteratur utomlands.

Kanske är det också det vi ser effekterna av i det svenska dataspelsskapandet, som lyckats nå var åttonde människa i världen med ett svenskt dataspel.

Kanske är det också det vi ser effekterna av i den svenska musikproduktionen, vars omsättning ökar varje år och där nästan en fjärdedel av intäkterna kommer från musikexport. Historieberättandet har ofta börjat på biblioteket. Berättelsen har alltid en given plats.

Det som förr söktes i guldkantade volymer, som idag finns att finna på många fler sätt, utgör en grund för samhällets existens. I biblioteket samlas mångfalden av berättelser. De som redan finns och de som skapas under tiden. Formaten är långt fler än förr men behovet av berättelser finns alltid kvar. Idag är bokhyllan en del av ett betydligt bredare och komplext biblioteksuppdrag, som förändrats över tid, liksom världen runtomkring.

1.5 En neutral plats?

Bibliotekets roll och uppdrag definieras av lagstiftaren och den kommunala, demokratiskt valda, uppdragsgivaren. Detta sker utifrån lagar, där Yttrandefrihetsgrundlag (1991:1469), Tryckfrihetsförordning (1949:105) och Bibliotekslag (2013:801) är grundläggande. Detta sker också utifrån budgetdirektiv, andra styrdokument samt andra beslut i kommunfullmäktige och kultur- och fritidsnämnd. Innehållet, som inköp, urval och gallring, programverksamhet och kommunikation, är förvaltningens uppgift att fylla. Den tydliga gränsen mellan det politiska uppdraget och den innehållsliga gestaltningen är grundläggande för att kunna utföra det lagstadgade uppdraget att verka för demokrati och fri åsiktsbildning. Den gränsen utgör en garant för ett oberoende bibliotek, grundat på demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter.

Biblioteket står för åsikts- och yttrandefrihet och är neutralt i politiska, ideologiska och religiösa frågor. Kontroversiella och smala åsikter ska också ges utrymme. Biblioteket ska även tillhandahålla omdebatterade medier bland annat för att kunna bidra till diskussioner, tolkningar och omtolkningar. Urval och gallring sker inte på ideologisk, politisk eller religiös grund. Biblioteket ansvarar för urval men inte för innehållet i litteraturen. Det kontinuerliga, kvalitativa urvalet baseras på biblioteksmedarbetarnas samlade kompetens. Gränsen för urvalet är ytterst svensk lagstiftning.

Detta svåra uppdrag ska förvaltas med ödmjukhet. Det finns en förväntan på biblioteken att inta rollen som sanningens sista bastion, där fakta och källkritik garanteras.

Behovet av just det har väl aldrig varit tydligare men är det ens möjligt för biblioteken att inta den rollen? I biblioteket samlas litteratur och information av all världens slag, med varierande kvalitet och vetenskaplighet. Det är en del av själva idén. I biblioteket ska Norrköpingsbon kunna ta del av det som finns och bilda sig en egen uppfattning, i enlighet med uppdraget om kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Samtidigt ska verksamheten, såväl mötet mellan användare och medarbetare som programverksamheten, vara inkluderande och kunskapsunderbyggd. Biblioteket ansvarar för urval vid produktion av programverksamhet men inte för vad en enskild person säger på scenen. Bibliotekens roll är att ge verktyg för att navigera i en komplex omvärld.

1.6 I samverkan skapas biblioteksverksamheten

Biblioteksverksamheten formas i samverkan. Det är när olika kompetenser, erfarenheter och uppdrag korsas som bibliotekens uppdrag om delaktighet, bildning och demokrati kan utföras. Med rummet, litteraturen, medarbetarna och infrastrukturen som bas, skapas verksamheten tillsammans med andra och tillsammans med användarna. Det är det som gör verksamheten relevant och levande. Samarbeten kommer därför fortsatt att vara avgörande för att kunna bära och genomföra bredden i biblioteksuppdraget. Bland bibliotekets övriga viktiga samarbetspartners finns Götatabiblioteken, Norrköpings civilsamhälle och näringsliv, skolor och förskolor, universitet och högskolor, kontor och bolag i Norrköpings kommun samt övriga bibliotek i regionen och landet.

Men bibliotekets viktigaste samarbetspartner är användaren. Användaren är utgångspunkten för verksamhetsutvecklingen och magin skapas i det dagliga mötet mellan användaren, medarbetaren, medierna och bibliotekets fysiska och digitala rum. Den stora gruppen barn och unga är en bärande del av bibliotekens användare, vilket bland annat speglas i den betydande andelen programverksamhet för de unga besökarna. Folkbibliotekens läsfrämjande uppdrag för barn och unga är inriktat på deras fritid. Skolan har uppdraget för läsutveckling och läsfrämjande under elevernas tid i skolan. Folkbibliotekets uppdrag och skolbiblioteksverksamheten kompletterar varandra. Samverkan med skolor, såväl kommunala som fristående, är viktig, inte minst för att barn och unga som annars inte söker sig till biblioteken ska kunna göra det. Folk- och skolbiblioteken ska sträva efter att finna samverkansformer som skänker synergier till de gemensamma brukarna, det vill säga barnen i Norrköpings kommun.

Samverkan med kommunens förskolor har under lång tid visat sig framgångsrik och viktig för att stimulera läsning hos barn. Folkbiblioteket är förskolans primära bibliotek. Folkbibliotekets uppdrag gentemot förskolan är att erbjuda ett brett utbud av litteratur och läsfrämjande aktiviteter, liksom att fungera som stöd i förskolornas läs- och språkstimulerande arbete. För de riktigt små barnen finns särskilda satsningar som t ex Bokstart i samverkan med bl a utbildningskontoret och Region Östergötland.

En annan viktig del av samverkan är volontärverksamheter. Civilsamhällets organisationer är en avgörande partner för bibliotekens rika och breda programverksamhet. Tillsammans med organisationer, studieförbund, lokala föreningar och nätverk kan biblioteken erbjuda efterfrågad och ständigt välbesökt verksamhet som läxhjälp, språkcaféer, språkträffar för föräldrar och digital support för äldre och människor som lever i ett tekniskt utanförskap.

För att skapa nya möjligheter för biblioteksverksamheten är också samspelet med näringslivet viktigt. Gränserna mellan det offentliga och det privata roll är ibland inte självklara men i skärningspunkten finns innehållsrika resultat. Exempel på näringslivssamverkan är den mycket populära Teknikhjälp och IT-handledning i samverkan med t ex banker, CV-verkstäder, författarsamtal i samverkan med förlag och bokhandlare. Som komplement till detta hålls, genom samverkan med universitet och högskolor, högkvalitativa program i biblioteken, med

forskning, bildning och vetenskap som bas, såsom vetenskapsprogramserier och föreläsningar. Här kan och bör också biblioteken spela en viktig roll i nyttiggörandet av aktuell forskning och högre utbildning genom att erbjuda en infrastruktur och agera som distributionskanal till det omgivande samhället, detta i syfte att stötta open/citizen science och öppen innovation. Syftet är att motverka alternativa fakta och tillgängliggöra åtkomst till forskningens resultat för Norrköpingsborna. Men bildning och läsfrämjande stannar inte vid stads- eller länsgränser.

Norrköpings stadsbibliotek samverkar med bibliotek i regionen med motor i Biblioteksutveckling Östergötland och övriga landet kring exempelvis e-mediafrågor, transporter och fjärrlån. Den mångspråkiga lånecentralen, som drivs med statlig finansiering i partnerskap med Kungliga biblioteket, försörjer folkbibliotek i hela landet med litteratur på ett 100-tal språk. I internationella bibliotekets samlingar finns en värdefull kulturskatt på en mängd olika språk som är en stor tillgång för alla bibliotek i landet. I denna infrastruktur är långsiktig kvalitetssäkring av kompetens för det samtida och framtida uppdraget centralt. Samverkan med bibliotekarieutbildningar, i syfte att stärka relationen mellan utbildning och arbetsmarknad, är ett sådant sätt. Biblioteket skapar också, tillsammans med Arbetsmarknadskontoret, möjligheter för Norrköpingsbor långt från arbetsmarknaden att få en väg till arbete. Biblioteken anställer därför årligen ett antal personer eller feriearbetare. Detta samarbete är ett av många exempel på samverkan med de flesta kontoren inom Norrköpings kommun.

1.7 Skolbiblioteksverksamheten

Uppdrag

Enligt skollagen ska skolan ha tillgång till skolbibliotek antingen inom skolan eller på nära avstånd. Skolbiblioteksverksamheten ska vara tillgänglig och ha en god samling av litteratur och andra medier som är relevanta för undervisningen och för elevernas individuella intressen och behov. Skolbiblioteksverksamheten ska också främja läsning och informationssökning samt stödja elevernas språkutveckling och lärande. Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet understryker även skolbibliotekets betydelse för elevernas utveckling och lärande. Enligt läroplanen ska skolbiblioteksverksamheten bidra till att eleverna utvecklar sin läsförmåga, sitt kritiska tänkande, och sin förmåga att söka och utvärdera information. Skolbiblioteksverksam-

heten ska också stödja elevernas språkutveckling och ge dem tillgång till olika former av litteratur och andra medier som främjar deras personliga och kulturella utveckling.

Uppdragen för skolbibliotek och folkbibliotek skiljer sig markant. Medan skolbiblioteksverksamheten har ett pedagogiskt uppdrag som är integrerat i skolans verksamhet, har folkbibliotek ett bredare allmänbildande uppdrag för hela samhället. Dock delar de uppdraget med läsfrämjande arbete.

Detta innebär att ett folkbibliotek inte kan ersätta ett skolbibliotek, men det hindrar inte samnyttjande när potential och möjlighet finns.

Skolbiblioteksverksamheten i Norrköpings kommunala skolor

Skolbiblioteksverksamheten i Norrköpings kommunala skolor sorterar under utbildningskontoret, och det är rektorerna på respektive skola som ansvarar för verksamheten.

I Norrköping har vi fyra kommunala gymnasiebibliotek och femtio kommunala grundskolebibliotek. Några av dessa grundskolor delar på ett gemensamt bibliotek.

Skolbibliotekets verksamhet varierar beroende på elevantal, lokaler och bemanning. Även om skolbiblioteken har olika förutsättningar, ska verksamheten vara en integrerad del av skolans pedagogiska arbete.

Våra kommunala skolbibliotek bemannas av bibliotekarier, lärare eller assistenter. På grundskolorna arbetar ett antal utbildade bibliotekarier, samt flera pedagoger som har genomgått olika påbyggnadsutbildningar inom biblioteksvetenskap. För att öka kompetensen i skolbiblioteken har ett 20-tal pedagoger genomgått en påbyggnadskurs om 7,5 hp i skolbibliotekskunskap. Norrköpings kommun har genom Victoriaskolan belönats med utmärkelsen "Skolbibliotek i världsklass".

På våra fyra gymnasiebibliotek arbetar personal som har biblioteksutbildning.

På förvaltningsnivå administrerar vi skolornas gemensamma bibliotekssystem samt stöttar skolbibliotekspersonalen med utbildning och support.

Läsfrämjande verksamhet

Det som skapar våra framtida läsare är individuellt. Hur skolan hanterar övergången från

läsinlärning till fritidsläsning är av yttersta vikt. Skolbiblioteksverksamheten spelar en stor roll i detta arbete. På alla skolor bedrivs ett aktivt arbete för att väcka elevernas läslust. Vad som ger bäst resultat varierar från individ till individ, därför är det viktigt att skolan kan erbjuda ett brett utbud av aktiviteter. Detta arbete delar vi med folkbiblioteken, vilket har resulterat i samarbete kring flera gemensamma projekt, såsom "Läsa Äger", "Meningskapande i Naturvetenskap och Teknik genom Skönlitteratur" och "Bokstart".

Bestånd

Skolbibliotekens bestånd anpassas efter skolans målgrupp och läroplan. Skolbiblioteksverksamheten har även ett uppdrag riktat mot elevernas fritidsläsning, vilket innebär att skolbiblioteken bör erbjuda ett brett utbud av aktuell och populär litteratur som lockar till läsning. Skolbibliotekens bestånd bör också innehålla litteratur på andra språk än svenska för att stödja elever som har svenska som andraspråk. Alla elever i kommunala för- och grundskolor har tillgång till "Polylino" och "Polyglutt" från Inläsningstjänst, som erbjuder digitala böcker med både tal och text. Flera av våra kommunala skolbibliotek hanterar även skolans läromedel.

Biblioteksrummet

Skolbiblioteket representerar det fysiska utrymme som huserar skolans boksamling. Det bör vara centralt placerat och tillgängligt för alla elever. Organiseringen av biblioteket bör göra det lätt för eleverna att navigera och hitta bland hyllorna. Böckerna kan med fördel kategoriseras efter olika teman eller baserat på skolämnen. Skolbiblioteket bör antingen vara bemannat eller utrustat med en självbetjäningstation.

Utvecklingsområden

För att uppnå målet med ökad läsning behöver skolbiblioteksverksamheten ständig utveckling och ytterligare integration i det pedagogiska arbetet. En intensifierad samverkan mellan lärare och skolbibliotekarier är nödvändig, liksom en ökad medvetenhet om varandras uppdrag och kompetensområden.

För att nå dessa mål är det viktigt att skolbiblioteksverksamheten ingår i skolans systematiska kvalitetsarbete. Precis som all annan pedagogisk verksamhet kräver skolbiblioteksverksamheten struktur och klart definierade mål. Skolbiblioteksverksamheten fungerar som en pedagogisk resurs som verkligen kan göra en betydande skillnad.

2. Nästa steg i biblioteksutvecklingen

Biblioteken ska väl förvalta det ansvar som de många vittnesmålen om biblioteksmagi för med sig. Det användarna behöver för att få sådana upplevelser förändras i takt med omvärlden. För att kunna fortsätta skapa magi behöver biblioteket förflytta sig. Riktningen för de kommande fyra åren pekas ut genom fem strategiska förflyttningar. Dessa förflyttningar är just riktningar. Hur dessa förflyttningar konkret ska genomföras konkretiseras i verksamhets- och andra planer. De strategiska förflyttningarna, har formats utifrån en analys utifrån medarbetarnas samlade kompetens och besökarnas åsikter och förslag. När biblioteksplanens period löpt ut, ska förflyttningarna kunna visas och mätas. Detta görs genom den statistik som biblioteken sedan länge samlat in och bl a redovisas till Kungliga biblioteket och SCB.

2.1 Från bokrygg till levande litteratur

Biblioteket är en skattkammare. Till skillnad från bokhandeln finns på biblioteken tillgång till hela författarskap. Biblioteken köper in, lånar ut, förvarar och tipsar. Men samlingen skulle kunna användas betydligt mer. En tredjedel av böckerna lånas endast ut ett fåtal gånger, ibland inte alls, under sin livstid på biblioteket.

Litteratur ska röra sig, läsas, lyftas upp, kopplas ihop med andra och med läsaren. Böcker ska inte stanna på hyllan, böcker ska leva. Böcker ska lånas ut. Bibliotekets användare ska vara medskapande i levandegörandet. Medarbetarnas kompetens ska användas för tillgängliggörande, vägledning, kurering, problematisering och inspiration. Som värd och möjliggörare för människors livslånga

lärande och skapande. Det är vad användarna förväntar sig av bibliotekets medarbetare. En strategisk förflyttning är därför att lyfta samlingen och synliggöra den. För att göra det behövs såväl ökat utrymme som helt nya arbets-sätt. Det behövs mer plats bland hyllorna och fokus på att visa upp litteraturen, knyta an till händelser i omvärlden, koppla ihop nya böcker med gamla och knyta band mellan böcker och användare, arbeta både med beprövade metoder men också pröva nya. Vi behöver arbeta mer på att nå dem som mest behöver bibliotekets tjänster, läsandet och det svenska språket. I detta arbete ställs inte bara nya krav på befintlig personal utan även på en breddning av kompetensen. Det är mötet mellan bok och människa som är målet. Nyttjandet av beståndet och den totala utlåningen ska öka markant.

2.2 Från enskilda bestånd till gemensam samling

En av Norrköpings stadsbiblioteks styrkor är storleken. Bibliotekens bokbestånd finns tillgängligt på nio olika platser. På var och en av dessa platser byggs beståndet upp och vårdas. Men Norrköpingsborna upptäcker alltmer möjligheten att låna från andra delar av kommunen och regionen. Norrköpingsborna är rörliga och lånar böcker på ett bibliotek men lämnar tillbaka dem på ett annat. Varje dag förflyttas tusentals böcker mellan de olika biblioteken i Norrköping och regionen. Många böcker hinner aldrig landa på hyllan innan de lämnas vidare till nästa låntagare. Bibliotekens bestånd tar alltmer formen av en Norrköpingsgemensam boksamling.

Detta är en bra grund för att underlätta för Norrköpingsborna än mer. Med en gemensam boksamling finns möjlighet att utveckla andra sätt att låna ut böcker, som hemleveranser, samarbeten med andra verksamheter, eller att lyfta fram och levandegöra den fulla potentialen hos Norrköpingsbornas boksamling i det lokala biblioteket. Norrköpingsbon ska kunna nyttja hela kommunens bestånd på ett enklare sätt.

Samtidigt finns möjligheter till ett bättre nyttjande både av bibliotekens lokaler och personalens tid. Att packa, skicka och ställa tillbaka böcker som skickas runt kommunen tar tid som skulle kunna användas till att levandegöra litteraturen. Hyllor av böcker som inte lånas ut tar utrymme som skulle kunna användas till bättre skyltning eller större litteraturprogram. I takt med att Norrköpingsbornas samling ska lyftas upp, leva och röra sig behöver den också samordnas. Det lokala beståndet är en del av den större helheten.

En strategisk förflyttning är därför att gå från många lokala biblioteksbestånd till en gemensam boksamling och verksamhet som kompletterar varandra. Detta görs genom en modern logistikkedja likt e-handeln och en utvecklad infrastruktur för transporter och reservationer är nödvändiga delar, likväl som en delad verksamhet.

Det görs också genom en översyn av lånevillkor och övertidsavgifter, liksom digitala system för att underlätta för Norrköpingsborna att låna och för bibliotekets medarbetare att arbeta med litteraturen. En biblioteksverksamhet som utgår från ett Norrköpingsgemensamt bestånd ger Norrköpingsborna en bättre och mer jämlik tillgång till samlingarna och resurserna inom biblioteksverksamheten nyttjas bättre.

2.3 Från kopieringsrum till samhällsuppdrag

För att möta samhället krävs kunskap. Biblioteket är för många ett konkret verktyg för att kunna sköta grundläggande medborgerliga ärenden och därmed verka i samhället. Det är en roll att värna och vårda. Trycket på datorer, scanners, kopiatorer och wi-fi är stort.

Läxhjälp och språkcaféer (också lättlästa sådana) är sedan många år väletablerade och mycket populära verksamheter. Covid-19-pandemin har visat detta tydligare än någonsin, då biblioteken fungerade som kommunens öppna platser för grundläggande digital infrastruktur.

Den viktiga medborgarservicen är en bärande del av bibliotekets sätt att arbeta med det lagstadgade uppdraget om bildning, informationsteknik och demokrati. Till detta hör också samhällsvägledning som exempelvis läxhjälp och IT-handledning. Ett nytt uppdrag att förhålla sig till och utveckla är vad som anges i inriktningsdokumentet Digitalisering i Norrköpings kommun.

En strategisk förflyttning är därför att säkerställa medborgarservice och demokratisk samhällsvägledning inom biblioteket, samt att utveckla innehållet i takt med förändringar i samhället som har bäring på det lagstadgade uppdraget. Detta görs genom att bättre använda biblioteksrummet och digitala kanaler för infrastruktur och vägledning, genom rekrytering av nödvändig och i del fall breddad kompetens samt genom samarbete med aktörer, näringsliv och civilsamhälle. Den strategiska förflyttningen ändrar inte ansvarsfördelningen mellan kommunens kontor

2.4 Från likadana bibliotek till bibliotek med olika roller

De lokala biblioteken är hjärtan i Norrköpings olika delar. På många håll är biblioteket det litetärra och lärande rum som det är byggt att vara. Där kan människor samlas, med eller utan ärende. Flera lokala bibliotek visar högt besöksstryck och tilltagande siffror i besök och användning

Men Norrköpingsbon har skiftande behov. Många Norrköpingsbor är knutna till närområdet, andra rör sig regelbundet i olika delar av kommunen. Bibliotekets uppdrag är idag bredare än det som går att inrymma i de mindre lokala biblioteken. Bibliotekstjänster är inte enbart knutna till en specifik plats. Digitala tjänster och program blir allt viktigare och biblioteken arbetar uppsökande och finns med pop up-verksamhet på gator och torg. Platsen kommer fortsatt att spela en avgörande roll för biblioteksverksamheten. Därför behövs, vid sidan av de lokala, invånarnära, biblioteken i kommunens olika delar, ett större bibliotek med uppgiften att erbjuda hela bibliotekets utbud och möjligheter, att vara en motor för utveckling och innovation vilket sedan kommer alla biblioteken till godo. Med Stadsbiblioteket som motor skall biblioteken arbeta mot en mer gemensam organisation där de olika delarna kompletterar varandra. Det är ett sätt att öka tillgängligheten till den totala biblioteksservicen i kommunen, så att den finns jämnt fördelad samtidigt som de lokala biblioteken kan fortsätta verka aktivt i lokalsamhället.

En strategisk förflyttning är därför att, som ett komplement till de lokala biblioteken med sin närhet, tydliggöra en ambition att etablera ett Stadsbibliotek som motor, där biblioteksservice och verksamhet i en gemensam organisation och verksamhet formas genom utveckling och innovation efter behoven i ett större område än det allra mest lokala. Detta görs genom att rusta och utveckla ett större bibliotek och genom att utveckla de lokala där det behövs. En mer gemensam organisation och ett större helhetstänkande möjliggör ett bättre nyttjande av resurser, befintlig men också breddad kompetens och samlingar. Det görs genom att öka tillgänglighet och öppettider på de lokala biblioteken, exempelvis genom meröppet och förtroendeöppet. Det görs genom att rusta och samnyttja de lokala biblioteken. Det görs också genom att stärka och utveckla det uppsökande och rörliga biblioteksarbetet. Bibliotekets digitala verksamheter, tjänster och utbud binder samman de fysiska platserna och kompletterar varandra.

2.5 Från erbjudande till inbjudande

Ett besök på biblioteket är så mycket mer än biblioteksärendet i sig. Norrköpingsborna älskar biblioteken, hyllar medarbetarna och hittar det väntade och oväntade.

Men lika tydligt är det att användarupplevelsen kan stärkas väsentligt. Den symboliska lägereld som biblioteken ses som globalt behöver brinna klarare. Den som besöker biblioteken, skapar genom biblioteken eller använder bibliotekens tjänster, ska bli sedd och få en upplevelse att ta med sig. Men användaren, barn eller vuxen, är inte enbart en mottagare, utan ska själv kunna vara medskapare i den magi som uppstår i biblioteksupplevelsen, såväl fysiskt som digitalt. Det kan handla om att skapa egna program, skriva egna berättelser och vara med och utforma rummet. För barn är detta särskilt centralt, som en del i barns rätt att ”söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck, i konstnärlig form eller genom annat uttrycksmedel som barnet väljer” enligt FN:s konvention (artikel 13) om barns rättigheter som numera är svensk lag.

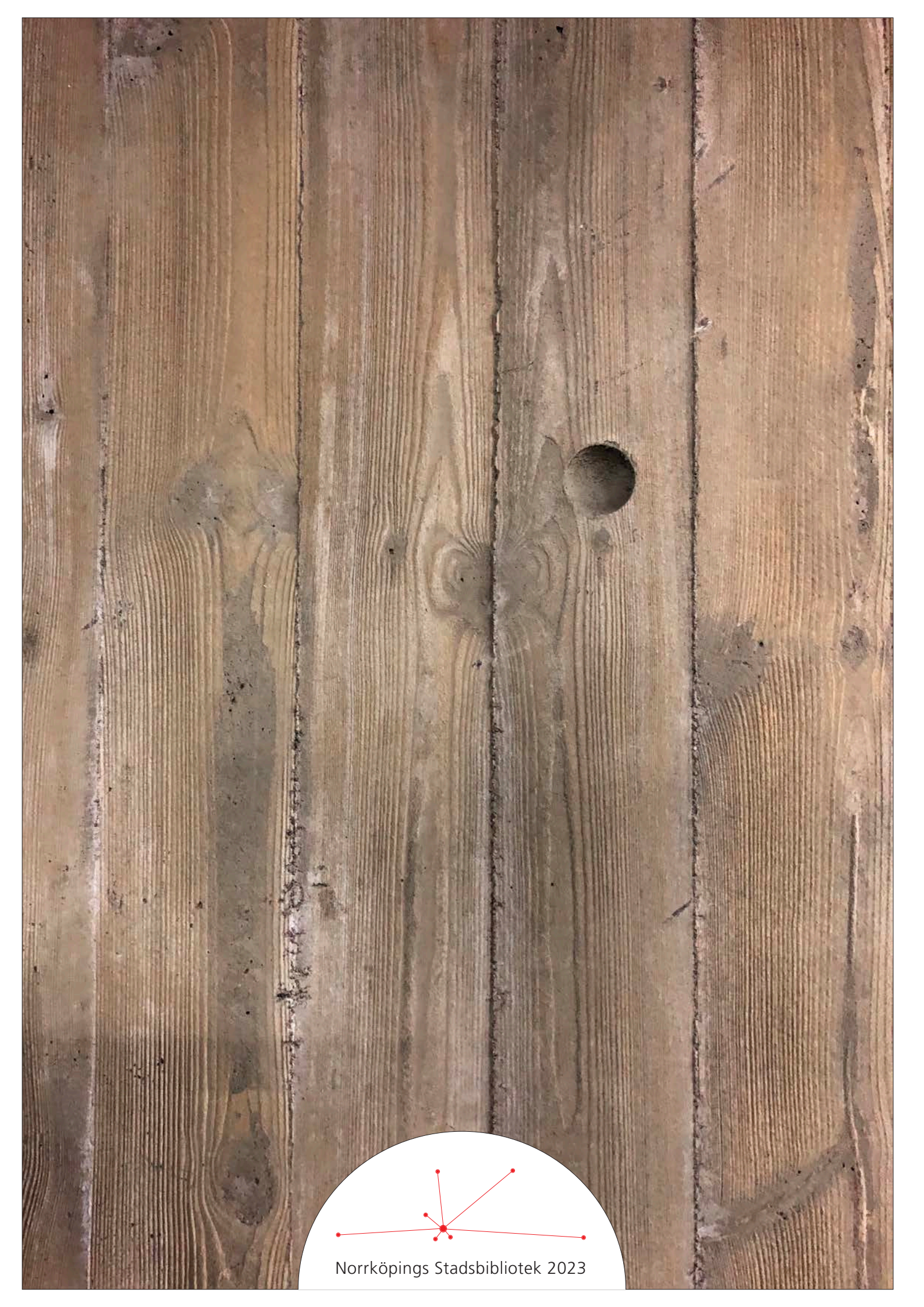
Grundläggande för det inbjudande biblioteket är att miljön är trygg för alla besökare. Norrköpings stadsbibliotek ska under de närmsta åren byggt upp en struktur för det trygghetsskapande arbetet i biblioteksrummet.

Här ingår bland annat omgestaltningar i biblioteksrummet, handledning i bemötande, riskbedömningar inför program. Detta metodiska trygghetsarbete ska fortsätta och utvecklas.

En strategisk förflyttning är därför att gå från erbjudandet i fokus till upplevelsen i fokus. Detta görs genom förbättrade möjligheter till medskapande för bibliotekets användare. Det görs genom ett tydligt värdskap, professionell service och ett välkomnande bemötande. Det görs genom attraktiva och moderna digitala tjänster. Det görs genom metodiskt trygghetsskapande arbete. Det görs också genom nödvändiga rumsliga förbättringar och välkomnande entréer.

Illustration: Adobe Firefly AI

Norrköpings Stadsbibliotek 2023